

PÉCSI EGYETEMTÖRTÉNETI KIADVÁNYOK

A Pécsi Tudományegyetemen az elmúlt években igen jelentős egyetemtörténeti munkálatok folynak. Ennek egyik oka a középkori Pécsi Universitas alapításának 2017-ben ünneplendő 650. évfordulója, de több más tényező is. Utalnunk kell arra, hogy Pécsen működik az egyik legjobb körülményekkel bíró hazai egyetemi levéltár, amelyik szakértő munkatársaival vezető intézménye az ottani egyetemtörténeti kutatásoknak. Ezenkívül a Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont keretében már 2010 óta létezik a Történeti Gyűjtemények Osztályának egyetemtörténeti kiállítása, amely interaktív formában mutatja be az érdeklődőknek a pécsi felsőoktatás különböző korszakait, s a maga nemében Magyarországon példamutató kezdeményezés. Ezen túl ugyancsak Pécsen, 2014 márciusában nyílt meg a középkori egyetemnek is valószínűleg helyt adó, és gondosan feltárt épületben a Középkori Egyetem Múzeuma. Pécsen az ottani egyetemi levéltár és az egyetemi könyvtár több munkatársa és számos egyetemi oktató végez egyetemtörténeti kutatásokat.¹ Érdemes még azt is megemlíteni, hogy 2014 óta létezik a „*Per aspera ad astra*” című online folyóirat, a *Pécsi Tudományegyetem művelődés- és egyetemtörténeti közleményei* alcímmel. Az alábbiakban a pécsi egyetemtörténeti kiadványok három közelmúltban megjelent reprezentánsát szeretnénk bemutatni.

A PÉCSI FELSŐOKTATÁS ÉVSZÁZADAI

Szerkesztette Fedeles Tamás, Lengvári István,
Pohánka Éva, Polyák Petra
Pécsi Tudományegyetem, Pécs, (é.n.), 164 lap

A Pécsi Egyetem vezetői szükségesnek látták egy olyan kiadvány közrebocsátását, amely a szélesebb olvasóközönségnek, gazdag illusztrációs anyaggal foglalja össze a pécsi felsőoktatás különböző korszakainak történetét. E kötet tehát – a szerzők előszóiban is felvállalt véleménye szerint – nem a szó szoros értelmében vett tudományos kiadvány, hanem ismeretterjesztő jellegű, ugyanakkor az eddigi tudományos eredményeket számba vevő, az egyetem múltjának jobb megismerését nagyban elősegítő összefoglaló. Szövegezzük le, hogy az ilyen típusú kiadványokra nagyon is szükség van, hiszen hazánkban az egyetemek és általában a magyar felsőoktatás múltjára vonatkozó ismeretek, a szé-

¹ A korábbi kiadványok közül megemlíthető tanulmánykötet: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*, szerk. KAJTÁR István, POHÁNKA Éva, Pécs, 2009.

lesebb közvéleményben nagyon alacsony szintűek, amin az ehhez a kötethez hasonló munkák sokat javíthatnak.

A kötet hat fejezetben foglalja össze a pécsi felsőoktatásról szóló ismereteinket. Az elsőben az intézménynek helyet adó város történetéről kapunk rövid összefoglalást, ami inkább a majdani idegen nyelvű kiadásban lehet nagyon hasznos. A második fejezet a középkori egyetemet mutatja be Fedeles Tamás tollából. A szerző rövid ismertetést ad a középkori egyetemi oktatásról, az egyetemek típusairól és felépítéséről. Bemutatja a pécsi egyetemalapítás előzményeit, már amennyit ebből a rendkívül hiányos források alapján tudni lehet. A szerző közli nagyon helyesen az 1367-es pápai alapítólevél eredeti szövegét, hogy az olvasó megismerkedhessen a magyar felsőoktatás első ilyen kiemelten fontos dokumentumával. Vilmos pécsi püspök szerepét a szakirodalom mindig is hangsúlyozta, s ma is az az érzésünk, hogy a püspöknek több érdeme volt az alapításban, mint az uralkodónak, amit persze nem tudunk bizonyítani, de maga az egyetem székhelye ezt a gondolatot erősíti, hiszen egyébként az uralkodó inkább saját székhelyén alapított volna egyetemet, mint ahogy azt tették kortársai Csehországban, Lengyelországban és az Osztrák Hercegségben. Az egyetem tanáiról, de különösen diákjairól csak másodlagos forrásokból tudunk valamit, ami az eredeti dokumentumok teljes pusztulásából következik. Régóta vitatott kérdés, hogy meddig működött a pécsi középkori egyetem. A szerző e tekintetben bölcsen óvatosan fogalmaz, ellenében azokkal a túlzó állításokkal, hogy az egyetem akár a 16. század közepéig fenn maradt volna. Egyetérthetünk azzal a megállapítással, hogy a Pécsi Egyetem legkésőbb az 1390-es évek elején befejezte működését.

A harmadik fejezetet Pohánka Éva írta az újkori pécsi felsőoktatási kezdeményezésekről. A 18. században újjászerveződő Pécsi Püspökség területén először 1746-ban létesült felsőfokú oktatási intézmény, egyházmegyei szeminárium formájában, amely megszakításokkal máig működik. Izgalmas kérdés a 18. századi pécsi egyetemalapítási tervek témája, amelyek közül az elsőt 1751-ben Baranya megye közgyűlése fogalmazta meg országgyűlési követeknek. Pécs nagyhírű püspöke, Klimó György pedig 1769-ben tett előterjesztést a királynőhöz egy pécsi egyetem létesítése ügyében. Kár, hogy a kötetben ezeket a szövegeket nem közölték le, mert ugyanúgy kiemelkedő dokumentumai a helyi felsőoktatás történetének, mint a középkori alapítólevél. II. József 1785-ben Pécsre helyezte át a Győrben működő jogakadémiát, amely azután 1802-ig működött a városban, majd visszaköltözött Győrbe. Az uralkodó intézkedése logikusnak tűnt, hiszen Győrhez viszonylag közel, Pozsonyban működött egy másik jogakadémia, de a döntés évtizedes viszályt generált a dunántúli városok között. Pécs első sikeres újkori intézményalapítása a Püspöki Joglyceum létrehozása volt 1831-ben. Ez az intézmény már nyilvános, kétéves bölcsészeti és kétéves jogi képzést végző tanintézet volt, és hallgatósa egész Dél-Magyarországról rekrutálódott, ideértve Szlavóniát is. A jogi oktatás 1851 és 1865 között szünetelt, de utána folyamatosan működött, és alapját képezte a

Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának. Figyelemre méltó a szerző rövid bemutatása a pécsi katolikus egyetemalapítási törekvésekről a 20. század elején.

A negyedik, bővebb fejezetben Pohánka Éva és Lengvári István az Erzsébet Tudományegyetem működését mutatja be az 1912-es pozsonyi kezdetektől fogva. A Pozsonyban létesített egyetem nem sok időt kapott működésére a történelemtől. 1919-ben előbb Budapestre kellett menekülnie, majd a szerb megszállás végeztével költözhetett 1923-ban Pécsre. Az egyetem bölcsészeti, jogi és orvosi karral alakult meg, amelyhez később csatlakozott soproni székhellyel egy evangélikus hittudományi kar. A szerzők itt már részletesebb ismertetést adnak az egyetem létrehozásáról, az egyes karok működéséről, a professzorokról, a diákéletéről és a diákegyesületekről. 1940-ben, a visszakerült Kolozsvári Egyetem megnyitása miatt, a hazai vidéki egyetemeknek áldozatokat kellett hoznia, és ekkor bezárták a pécsi bölcsészkart, amely már később sem állt helyre. Miután 1951-ben az orvosi kar önállósult, s a hittudományi kar is kivált az egyetemből a Pécsi Egyetemnek egyetlen egy kara maradt, a jogtudományi fakultás.

Az ötödik fejezetben Lengvári István és Polyák Petra a pécsi felsőoktatás különböző intézményeit mutatják be a 20. század második felében. Az önálló orvos- és jogászképzésen kívül a szocialista korszakban több új felsőoktatási intézmény is alakult Pécsen, előbb fővárosi intézmények kihelyezett tagozataiként, majd önállósodva. Az 1948-ban alakult Pécsi Pedagógiai Főiskolából fejlődött ki a későbbi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kara, a mai bölcsészettudományi és természettudományi karok jogelődje. Az összes későbbi tagintézményt nincs módunk felsorolni, de a szerzők helyes arányokban mutatják be azokat. Érdekesekek a diákéletre és a hallgatói mozgalmakra vonatkozó fejezetek, köztük a Pécsi Dialógus Csoport működése a 80-as években és az ellenük történő pártállami fellépés ismertetése. Bemutatásra kerülnek a különböző egyetemi intézmények és a kilencvenes évek integrációs kezdeményezései is. Végül a hatodik fejezetben röviden szólnak a 2000-ben létrejött új, integrált egyetemről. Ez egyelőre természetesen csak a tények közlésére szorítkozhatott.

Összességében elmondható, hogy a pécsi felsőoktatás jellegzetes példája a magyar egyetemtörténet válságokkal és újrakezdésekkel terhes, s mégis tanulságos történetének, és ennek megismerést nagyon jól szolgálja az egyetem gazdagon illusztrált és jól szerkesztett kiadványa.

A PÉCSI BÖLCSÉSZKAR BÖLCSŐJE: A PÉCSI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA EGYETEMI KARRÁ VÁLÁSA ÉS AZ EGYSÉGES, EGYETEMI SZINTŰ TANÁRKÉPZÉSI KÍSÉRLET

Szerkesztette Lengvári István, Polyák Petra
Pécs, 2013, 400 oldal

A hazai egyetemi levéltárak megalakulása óta öröndetesen gyarapodott a magyar felsőoktatási intézmények egy-egy korszakát bemutató forráskiadványok száma. Számos egyetemen kronológiai sorrendben haladva jelentették meg az adott intézmény legfontosabb történeti dokumentumainak szövegét² általában az alapítástól haladva előre. Mint a jegyzetekből látható, ezek a forráskiadványok csak ritka esetben jutottak túl az 1945-ös, s néha az 1956-os korszakhatáron. Mindez érthető, hiszen a közelmúlt forrásaiból egyre nehezebb válogatni vagy az izgalmas dokumentumokat közzétenni. Az említett kötet azonban egy sokkal közelebb eső korszak dokumentumainak közzétételére vállalkozik, méghozzá a Pécsi Tanárképző Főiskola egyetemi karrá válására, és az egységes egyetemi szintű tanárképzési kísérletre vonatkozó jelentősebb forrásértékű iratokat teszi közzé az 1978–1988 közötti évekből. A kiadványban Polyák Petra egy 15 oldalas tanulmányban foglalja össze a korszak e témára vonatkozó történéseit, majd ezt a rendkívül gazdag forrásanyag publikálása követi. A szerkesztők az iratokat az Egyete-

² *Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történetéhez I–VI., 1786–1970*, szerk. BAKONYI Ferencné, GÁBOR Iván, SZÖGI László, DROBINOHA Angéla, CSEREY Lászlóné, Kiss Márton, Budapest, 1987–2007; *Dokumentumok a felsőbb szintű kertészeti képzés történetéből I–II., 1894–1953*, szerk. SZÖGI László, FÖLDVÁRINÉ KOCIS Luca, Kiss József Mihály, ZSIDI Vilmos, Budapest, 1995–1996; *Dokumentumok a Keleti Kereskedelmi Akadémia történetéből 1892–1919*, szerk. SZÖGI László, ZSIDI Vilmos, majd folytatása: *Dokumentumok a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem történetéből I–III., 1920–1956*, szerk. ZSIDI Vilmos, Budapest, 1998–2007; *Dokumentumok a Képzőművészeti felsőoktatás történetéből 1. rész 1870–1949* = SZÖGI László, Kiss József Mihály, *A Magyar Képzőművészeti Egyetem Levéltára, 2., 1875–1949*, Budapest, 1997. = Kiss József Mihály, *A Magyar Képzőművészeti Egyetem Levéltára*, Budapest, 2001; *Dokumentumok a Magyar Iparművészeti Egyetem történetéből 1880–1904*, szerk. ZSIDI Vilmos, Budapest, 2004; *Dokumentumok a Magyar Iparművészeti Főiskola életéből 1945–1983*, szerk. BODOR Ferenc, Budapest, 1983; *Dokumentumok a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem történetéből 1945–1971*, szerk. LÉVAI Klára, ZSIDI Vilmos, Budapest, 2010. (csak az Egyetemi Könyvtár honlapján publikálva) <http://konyvtar.mome.hu/leveltar/>; *Dokumentumok a keszthelyi agrár-felsőoktatás történetéből* = PÖR Csilla, ZSIDI Vilmos, Magyar Királyi Gazdasági Akadémia, 1906–1945, Keszthely, 2008; *Magyarországi felsőoktatási intézmények az 1956-os forradalomban és szabadságharcban*, szerk. OSVÁTH Zsolt, ZSIDI Vilmos, Budapest, 2007 (A Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség kiadványai 3); *A kolozsvári felsőoktatásra vonatkozó fontosabb források 1580–1872* = SZÖGI László, VARGA Júlia, *A Szegedi Tudományegyetem és elődei története I. rész. A Báthory Egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig 1581–1872*, Szeged, 2011, 277–356.

mi Levéltárból és a korabeli egyetemi sajtóból válogatták, de közzétételre került 11 interjú is a korszak fontos egyetemi szereplőivel. Sajnálatos, hogy nem kerültek a kötetbe a korabeli egyetemi MSZMP és KISZ szervezetének, illetve a Művelődésügyi Minisztériumnak a témával kapcsolatos dokumentumai, de a szerkesztők ígéretet tettek arra, hogy ezek előkerülése esetén azokat is közölni fogják. A tematikus fejezetekben iratokat olvashatunk az integráció előkészítéséről, az egységes tanárképzési kísérlet programjáról és problémáiról, majd a kísérlet értékeléséről. Igen érdekesek a korabeli oktatói portrék és a nyolcvanas évek pécsi diákéletét bemutató dokumentumok. A kötet egy rendkívül fontos próbálkozás, amely igazolja, hogy immár megkezdhető a rendszerváltás előtti magyar egyetemtörténet módszeres és hiteles kutatása és forrásainak feltárása. Azt azonban célszerűbbnek látjuk, hogy e korszak vizsgálatánál a központi állami és pártszervezetek iratait is alaposan feltárjuk, mivel tudható, hogy a legfontosabb döntések ezeken a fórumokon születtek meg.

PÉCSI EGYETEMI ALMANACH I. 1367–1950

Szerkesztette Lengvári István
Pécs, 2015, 240 oldal

A középkori egyetem alapításának közelgő 650. évfordulója alkalmából a Pécsi Tudományegyetem elhatározta, hogy a város egykori felsőoktatási intézményeinek professzorairól elkészít, és három kötetben közzétesz egy egyetemi almanachot. A három kötet időrendi tagolásban jelenik meg, az első 1950-ig, a második 1951 és 2000 között, a harmadik pedig 2000 és 2016 között fogja bemutatni a pécsi egyetemek és főiskolák tanári karát. Ezek közül került most kiadásra az első kötet. Fontos megemlíteni, hogy az anyagot a Pécsi Tudományegyetem honlapján is közzéteszik, ami lehetőséget fog biztosítani a folyamatos javításokra és kiegészítésekre, ami egy ilyen munka esetében elkerülhetetlen. Úgy vélem, érdemes megemlíteni, hogy a projekt céljára egy külön plusz munkatársat alkalmaztak az egyetemen, ami bizony nem tipikus a hazai univerzításokon. Módszertani szempontból igen fontos, hogy az almanach elkészítéséhez egy elektronikus adatbázis szerkezetét dolgozták ki, és ebbe vitték, illetve viszik fel egységes rendszerben a rendelkezésre álló adatokat. A recenzens ezt igen példamutatónak tartja, sőt javasolható lenne, hogy a módszert mások is átvegyék, amennyiben ilyen munka végzésére vállalkoznának.

Az egyes személyekről az alábbi adatokat gyűjtik a szerkesztők: születés és halálozás, az alkalmazás egyetemi egysége és időpontja, diplomaszerezés, egyéb, pl. külföldi tanulmányok, tanulmányutak, fokozatszerzések, magántanári és egyetemi tanári kine-

vezés, egyetemi tisztségek, akadémiai tagság, szakmai szervezeti tagságok, kitüntetések, egyetemről való távozás, nyugdíjazás, szerkesztési munkák, kutatási terület, főbb művek. Ahol lehetett, a szerkesztők az adott személy fényképét is közlik. Az egységes rendszerű gazdag adattár nagyon jól szolgálja egy egyetem tudósainak és tudományos teljesítményének megismerését. Hasonló kiadványt már Szegeden is megjelentettek³, és elmondhatjuk, hogy hasznosnak látszik, ha egy egyetem ezeket az adatokat, amelyeket nagyon szétszórva lehet csak megtalálni, összegyűjti, és egységes formában közzéteszi. Ilyen munkákat a nagy hagyományú európai egyetemek is készítenek.⁴

A kötet szerkezetével kapcsolatban egy hiányérzetünk azonban van. A címben jelzett 1367–1950-es évszám megtévesztő, hiszen a középkori egyetem tanárai közül jó esetben kettőt vagy hármat ismerünk, s talán még háromról feltételezhető, hogy Pécsen tanított. Az utánuk következő tanárok az 1785-ben idetelepült jogakadémián tűnnek fel, majd 1831-től következnek a Püspöki Joglyceum tanárai. Ez utóbbi kettő akadémiák címszó alatt összevonva találjuk, pedig jobb lett volna a két intézményt egymástól külön-külön fejezetben megkülönböztetni. Tudjuk, hogy egy címlapot nem lehet túl sok évszámmal megterhelni, de talán helyesebb lett volna az 1367–1390 (?), 1785–1802, 1831–1923 dátumokat legalább a belső címlapon megadni. Ettől eltekintve örömmel üdvözölhetjük ezt a pécsi kezdeményezést, és várjuk a két következő kötet megjelenését.

Szögi László

³ *Szegedi Egyetemi Almanach, 1921–1995. I–II.*, szerk. SZENTIRMAI László, IVÁNYI SZABÓ Éva, RÁCSNÉ MOJZES Katalin, Szeged, 1996–1997.

⁴ Lásd pl. Dagmar DRÜLL, *Heidelberger Gelehrtenlexikon 1–4, 1386–1986*, Berlin, Heidelberg, 2002–2009.